

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАЗДАЛЕГІДЬ НЕ ОБІЦЯНОГО ПОТУРАННЯ ЯК ФОРМИ ПРИЧЕТНОСТІ

ШУЛЬГАН Ірина Іванівна - кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0002-9623-3495

DOI 10.32782/EP.2022.2.11

Запропонована стаття присвячена вивченню питання кваліфікації заздалегідь не обіцяного потурання як форми причетності. Встановлено, що в чинному Кримінальному кодексі України потурання кримінальному правопорушенню обмежується рамками, головним чином, потуранням по службі, тобто спеціальним суб'єктом вчинення такого кримінального правопорушення – спеціально зобов'язаним суб'єктом.

Постановка проблеми

Історія показує, що в тому чи іншому виді норми про причетності до кримінального правопорушення з'являються вже на ранніх етапах розвитку кримінального законодавства, що з очевидністю показує важливість цього кримінально-правового явища. З розвитком і зміною суспільно-економічних формацій видозмінювалася злочинність, що вимагало реакції держави на неї у виді заходів кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію суспільно небезпечним діянням. При цьому нові кримінальні прояви спонукали суспільство до вдосконалення кримінально-правових інститутів, одним з яких поступово ставав інститут причетності до кримінального правопорушення.

Стан дослідження

Питання про сутність і правову характеристику причетності до кримінального правопорушення неодноразово досліджували вітчизняні і зарубіжні вчені - юристи.

Серед українських науковців у своїх роботах це питання досліджували Р. Вереша, П. Фріс, В. Сташис, М. Бажанов, В. Навроцький, С. Хилюк, І. Митрофанов, А. Притула, А. Беніцький та інші.

Метою цієї статті є вивчення питання кваліфікації заздалегідь не обіцяного потурання як форми причетності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Моральний обов'язок будь-якого громадянина – це не лише вживання заходів, які допомагають викрити злочинця, запобігти вчиненню кримінального правопорушення, але й здійснення дій, спрямованих на безпосереднє припинення кримінальних правопорушень. Незацікавленість сторонніх осіб допомагає значній кількості злочинців. У першу чергу, це стосується кримінальних правопорушень проти особи, хуліганів, грабіжників, розбійників, протиправні діяння яких зазвичай мають місце у відкритій формі.

Моральним обов'язком щодо припинення саме і тільки власними силами кримінальних правопорушень для певних суб'єктів стає правовим.

З потуранням, як формою причетності, пов'язані факти, спрямовані на невиконання суб'єктом накладених на нього юридичних обов'язків.

Поряд з потуранням характерно проявляється бездіяльність, невиконання

юридичних обов'язків вчинити активне діяння. За потурання суб'єкт несе відповідальність за ухилення від персонального втручання з ціллю запобігти чи зупинити злочинне посягання, тому що він не здійснює діянь, спрямованих на безпосереднє припинення кримінального правопорушення.

З потуранням кримінальному правопорушенню традиційно пов'язується тільки стадія незакінченого кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що зазвичай попередження кримінального правопорушення можливе до його закінчення, після останнього можна вести мову лише і лише про інші форми причетності (приховування).

Згідно із словником української мови потурання означає не перешкоджати кому-небудь робити щось недозволене, варте осуду; виконувати чийсь бажання, примхи; не протидіяти чому-небудь.

А. Кістяковський визначав потурання як невживання відомих засобів для перешкодження підготовлюваного або вже вчиненого кримінального правопорушення. Отже, перешкодження визначається не в позитивній дії, а в негативній, або в бездіяльності [1, с. 215].

О. Лемешко пропонує розрізняти широке та вузьке тлумачення терміна «потурання кримінальному правопорушенню». Зокрема, у широкому (кримінологічному) розумінні потуранням визнається бездіяльність будь-якої особи, яка не припиняє правопорушення, створює умови для їх вчинення. Потурання у вузькому значенні означає тільки бездіяльність спеціально зобов'язаної особи, яка полягає у невиконанні обов'язку щодо припинення кримінального правопорушення. За словами автора потурання кримінальному правопорушенню – це самостійний різновид причетності до кримінального правопорушення, що вчиняється спеціально зобов'язаним суб'єктом, який не виконав правовий обов'язок припинення попереднього кримінального правопорушення, що вчиняється.

У своєму дослідженні О. Лемешко приходить до висновку, що аналіз спеці-

альних ознак потурання кримінальному правопорушенню як різновиду причетності та водночас як виду наступного (похідного) кримінального правопорушення, дозволив визначити його як умисну бездіяльність спеціально зобов'язаної особи (похідне кримінальне правопорушення), яка не припиняє вчинення кримінального правопорушення (попереднє кримінальне правопорушення) іншою особою (особами) [2, с. 6].

Серед правників традиційним є підхід, згідно з яким під потуранням кримінальному правопорушенню вважається неперешкодження вчиненню кримінального правопорушення, якщо була така можливість [3, с. 280].

Таке визначення потребує деякого уточнення, так, за П. Матишевським, потурання – це неперешкодження вчиненню кримінального правопорушення особою, яка зобов'язана і мала можливість відвернути кримінальне правопорушення [4, с. 158].

М. Коржанський вважає, що злочинне потурання – особливий випадок халатності (ст. 367 КК) [5, с. 70].

Обов'язковою ознакою потурання в науці кримінального права визнаються бездіяльність і невиконання обов'язків з повідомленням або запобігання та припинення кримінального правопорушення, покладених на винного.

П. Панченко звертається до матеріального характеру потурання кримінальному правопорушенню. На його думку, наслідок останнього – це сприятлива обстановка вчинення кримінального правопорушення [6, с. 63].

С. Дрьомов наводить такі ознаки потурання кримінальному правопорушенню:

– суб'єкт потурання – це лише певна посадова особа, на яку державою накладено обов'язок з попередження кримінальних правопорушень, а також зупинення останніх;

– потурання кримінальному правопорушенню має місце тоді, коли у зазначеної особи була можливість запобігти кримінальному правопорушенню або припинити його вчинення [7, с. 97].

Хоча такі ознаки і характеризують потурання, та не повністю описують усі його властивості.

Так, цікавим є той факт, що предикатне або попереднє кримінальне правопорушення при потуранні завжди мусить бути ще продовжуваним, тобто в момент вчинення наступного кримінального правопорушення – перше ще не закінчене.

Така особливість пов'язана з тим, що однією з ознак потурання є вчинення таких дій у формі бездіяльності, а отже, така бездіяльність мусить «прикривати» якусь дію – активну та тривалу в цей момент.

Центральним результатом потурання кримінальному правопорушенню можна вважати вчинення основного кримінального правопорушення. Важливо, що не має значення, чи було його доведено до кінця чи перервано з незалежних від волі особи причин.

У межах норм, що встановлюють відповідальність за потурання кримінальному правопорушенню, вчинення основного кримінального правопорушення має визнаватися тяжким наслідком.

Не передбачення у кримінальному законі дефініції «потурання кримінальному правопорушенню» не є підставою вести мову про відсутність кари в такому випадку. Ми можемо і повинні в такому випадку звертатись до ст. 364 КК України.

Обов'язковими умовами притягнення до кримінальної відповідальності за бездіяльність, поєднану з потуранням кримінальному правопорушенню, як стверджує В. Лосєв, є:

- 1) встановлений законодавчими та іншими актами обов'язок посадової особи;
- 2) наявність у неї реальної можливості не допустити кримінальне правопорушення або його припинити. При цьому слід враховувати, що перешкоджання здійсненню кримінальних правопорушень входить в обов'язки далеко не всіх посадових осіб [8, с. 209].

З урахуванням того, що підготовлюване чи вчинюване кримінальне правопорушення здатне завдати істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам, посадова особа,

яка йому потурає, зазіхає на два об'єкти – інтереси служби (у силу умисного невиконання покладеного на неї обов'язку) і об'єкт основного кримінального правопорушення (так як має реальну можливість не допустити заподіяння йому шкоди).

Як правильно зазначає І. Митрофанов, до прикладів службового потурання можна віднести ситуацію, за якої, зважаючи на факт побиття одного із затриманих своїм колегою-поліцейським, співробітник поліції не вживає жодних заходів для зупинення згаданого кримінального правопорушення. У цій ситуації посадова особа хоча й розуміє, що має місце злочинне діяння, проте не бере в ньому участі, у зв'язку з чим співучасті немає і має місце потурання [9, с. 161].

Деякі науковці [9, с. 162] обґрунтовують позицію про те, що потуранням можна вважати і кримінальне правопорушення, передбачене ст. 135 КК України, тобто завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан.

Обґрунтовується згадана позиція тим, що в згаданій статті не уточнені напрямки небезпеки (а відтак, ними є й злочинні посягання).

Відтак, потуранням може бути лише умисне неперешкоджання злочинній діяльності інших осіб, причому така бездіяльність має виконуватися особою, яка була зобов'язана перешкодити такій злочинній діяльності.

Мотиви такої бездіяльності можуть бути різними, зокрема, це може бути страх за своє життя чи життя близьких, просте небажання або послуга правопорушнику. Цей вид причетності, завдяки відсутності ознак спільності діяння не утворює співучасті, а тому така особа не може бути при-

тягнута до відповідальності як співучасник.

Оскільки сутністю потурання є надання пасивної допомоги особі, яка вчинила основне кримінальне правопорушення, то основним об'єктом таких кримінальних правопорушень будуть суспільні відносини у сфері правосуддя.

Цікавою можна вважати думку П. Панченка, який визнавав, що потурання кримінальним правопорушенням, крім безпосереднього об'єкта («охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що забезпечують своєчасне попередження кримінальних правопорушень, їх запобігання, припинення і викриття»), направлено і на об'єкти іншого роду – «суспільні відносини з групи тих, на які посягає основне кримінальне правопорушення». Цей об'єкт він умовно називає «похідним» від безпосереднього об'єкта потурання, особливо обумовлюючи, що це не означає другорядної ролі такого об'єкта стосовно безпосереднього об'єкта потурання, в окремих випадках він «може мати не менш важливе значення» [6, с. 30].

Об'єктивна сторона потурання полягає в бездіяльності, а наслідком такого кримінального правопорушення є вчинення основного кримінального правопорушення.

Суб'єктом таких кримінальних правопорушень може бути тільки спеціально зобов'язана особа, яка мала обов'язок та можливість припинити злочинне діяння.

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, що мають ознаки потурання, може реалізовуватись тільки у формі прямого умислу, адже ставлення до наслідків завжди має бути умисним, інакше – особа не може притягуватись до відповідальності, бо вона не усвідомлювала, що вчиняється кримінальне правопорушення, а отже, і свого обов'язку перешкоджати йому.

Правова оцінка потурання залежить від того, чи було воно заздалегідь обіцяне. Коли потурання було заздалегідь обіцяне, то воно утворює співучасть у кримінальному правопорушенні.

Якщо потурання не було заздалегідь обіцяним, воно може бути визнано відповідним службовим зловживанням (ст.ст. 364, 423 КК України).

Висновки

Отже, на основі вивчення та аналізу нормативних актів і правових позицій, ми дійшли висновку про те, що в чинному Кримінальному кодексі України потурання кримінальному правопорушенню обмежується рамками, головним чином, потуранням по службі, тобто спеціальним суб'єктом вчинення такого кримінального правопорушення – спеціально зобов'язаним суб'єктом.

Тому потуранням може бути визнане лише умисне неперешкодження протиправній діяльності інших осіб, причому така бездіяльність має виконуватися особою, яка була зобов'язана перешкодити такій протиправній діяльності.

Література

1. Кистяковский А. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства: Часть общая. К. : Изд. Ф.А. Иогансона, 1891. 892 с.
2. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. М. Лемешко. Х., 2001. 20 с.
3. Советское уголовное право. Общая часть / Под общей редакцией Г. Кригера. М. : Изд. МГУ, 1982. 518 с.
4. Матишевський П. Кримінальне право України. Загальна частина. К. : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.
5. Коржанський М. Науковий коментар Кримінального кодексу України. К. : Атіка, 2001. 656с.
6. Панченко П. Преступное попустительство. Иркутск: Изд. ИрГУ, 1976. 98 с.
7. Дрьомов С. Причетність до злочину: Кримінально-правовий аспект. *Юридичний радник*. 2006. №2. С.93-97.

8. Лосев В. Злоупотребление властью или служебными полномочиями: отдельные вопросы квалификации. *Государство и право в условиях инновационного развития: теоретико-методологические и прикладные проблемы* : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 24 июня 2011 г. Брест : БрГУ, 2011. С. 208-211.

9. Митрофанов І., Притула А. Співучасть у злочині. О. : Фенікс, 2012. 205 с.

SUMMARY

The proposed article is devoted to the study of the qualification of unpromised indulgence as a form of involvement.

It is established that in the current Criminal Code of Ukraine indulgence in a criminal offense is limited to the framework, mainly indulgence in service, ie a special subject of such a criminal offense - a specially obliged subject.

Therefore, only intentional non-interference with the illegal activities of others can be considered indulgence, and such inaction must be performed by a person who was obliged to prevent such illegal activities.

The objective side of indulgence is inaction, and the consequence of such a criminal offense is the commission of a major criminal offense.

The subject of such criminal offenses can only be a specially obliged person who had the duty and ability to stop the crime.

The subjective side of criminal offenses with signs of indulgence can be realized only in the form of direct intent, because the attitude to the consequences must always be intentional, otherwise - the person can not be prosecuted because he did not realize that the crime is committed, and therefore and his duty to hinder him.

The legal assessment of indulgence depends on whether it was promised in advance. When indulgence is promised in advance, it constitutes complicity in a criminal offense.

If the concession was not promised in advance, it may be recognized as a relevant official abuse (Articles 364, 423 of the Criminal Code of Ukraine).